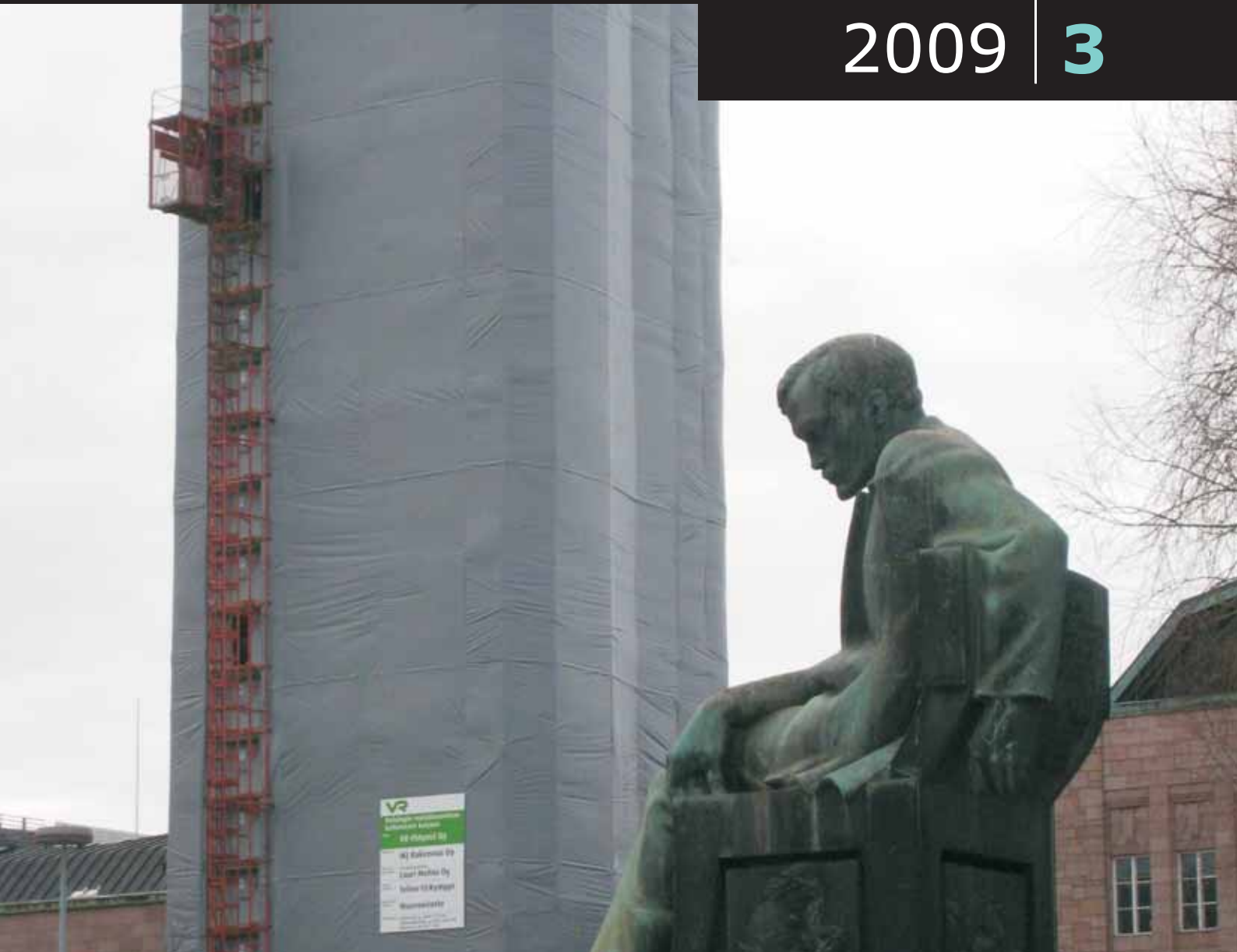

HELSINGIN KAUPUNGIN TIETOKESKUS

Tutkimuskatsauksia

2009 | 3

HEIKKI HELIN

Ennen notkahdusta

Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2008

ISSN 1796-7236
ISBN 978-952-223-395-0
Kuva: Heikki Helin

LISÄTIETOJA Heikki Helin
puh. 040 516 5976
sukunimi.etunimi@phnet.fi

Sisällys

Esipuhe

1 Tilinpäätösyhteenvedon taustaa

2 Tulorahoituksen riittävyys

3 Verotulot

4 Rahoituslaskelma

5 Lainat

6 Konserni

7 Yhteenveto

7.1 Yleiskuva koko kuntatalouden kehityksestä 2008

7.2 Suurten kaupunkien vuosi 2008

Liitteet

Liite 1. Tilinpäätökseen liittyviä lukuja

Liite 2. Suurten kaupunkien vuosien 2005–2008 tilinpäätöksiin vaikuttaneita järjestelyjä

Liite 3. Valtion toimenpiteiden vaikutus kuntien talouteen 2008 (Peruspalveluohjelmat 2008–2011 ja 2010–2013)

Liite 4 Valtion toimenpiteiden vaikutukset kuntien ja kuntayhtymien talouteen valtion talousarviossa (milj. e), muutokset vuodesta 2007 vuoteen 2008

Liite 5. Heikki Helinin tietokeskuksen sarjoissa ilmestyneet suurten kaupunkien talousarvioiden ja tilinpäätösten yhteenvedot

Esipuhe

Erikoistutkija Heikki Helinin jo perinteeksi muodostunut analyysi suurten kaupunkien tilinpäätöksistä on valmistunut. Analyysi tehtiin reaaliajassa, sillä se oli suurten kaupunkien käytössä kun kaupunginhallituksissa käsiteltiin vuoden 2008 tilinpäätöstä. Tämä oli mahdollista tekijän ja kaupunkien monivuotisen yhteistyön ansiosta.

Tarkastelu osoittaa 10 suurimman kaupungin talouden tilan säilyneen suunnitteen parin edellisvuoden tasolla. Vaikka verotulot kasvoivat ja vuosikate parani, ei kaupunkien tulorahoitus riittänyt kattamaan investointeja. Selkeä piirre suurten kaupunkien talouden kehityksessä on ollut investointien voimakas kasvu. Investoinnit rahoitettiin paljolti kassavaroja vähentämällä.

Markus Laine
Vs. tutkimusprofessori

1 Tilinpäätösyhteenvedon taustaa¹

Tämä on kuudestoista Helsingin kaupungin tietokeskuksen sarjoissa julkaistava suurten kaupunkien tilinpäätöstarkastelu². Ensimmäinen tehtiin vuoden 1993 tilinpäätöksistä. Talousarvioyhteenvetoja on laadittu myös 16. Ensimmäinen koottiin vuoden 1994 talousarvioista. Tarkastelussa on mukana 10 asukasluvultaan Suomen suurinta kaupunkia. Kun tässä julkaisussa käytetään ilmaisua suuret kaupungit, tarkoitetaan sillä juuri näitä 10 suurinta kaupunkia³.

Tilinpäätösten tarkastelussa on korostunut tarve saada mahdollisimman nopeasti yhteenveto tilinpäätösten valmistumisen jälkeen. Ensimmäisen kerran verkosta tulostettava tilinpäätösyhteenveto tehtiin vuoden 2002 tilinpäätöksistä. Tilinpäätöstietojen kokoamisen ja analysoinnin nopeutta kuvaa se, että tämä yhteenveto oli valmis, kun osa kaupungeista käsitteli tilinpäätöstä kaupunginhallituksessaan maaliskuun 30. päivänä.

Tämä kuten aikaisemmatkin suurten kaupunkien tilinpäätösten ja talousarvioiden yhteenvedot on suurten kaupunkien talousjohdon ja kirjoittajan tiiviin yhteistyön tulos. Tietojen nopea kokoaminen ja välittäminen vähentävät kaupunkien keskinäistä lukujen kyselyä ja päällekkäistä työtä. Samalla se helpottaa kaupungin taloudellisen tilan havainnollistamista, kun kaupungin talouden tilaa kuvaavat luvut voidaan suhteuttaa muiden suurten kaupunkien vastaaviin lukuihin.

Kuntien talouden vertailu tuntuu vuosi vuodelta käyvän vaikeammaksi⁴, kaikkien muutosten tarkoituksena on sanottu olleen kuntien välisen vertailtavuuden parantaminen.

Valtion toimenpiteiden todellisia vaikutuksia kuntien talouteen on vaikea hahmottaa. Valtiovarainministeriö esittää valtion toimenpiteiden vaikutukset kuntien ja kuntayhtymien talouteen valtion talousarviossa muutoksina edellisvuoden talousarviosta käsiteltävän vuoden talousarvioon. Valtionosuuksien muutos ei kuitenkaan kuvaa valtion toimenpiteiden kuntatalouden vahvistamista, vaikka niin usein esitetään. Valtionosuuksien kasvu ja kuntatalouden vahvistaminen ovat kaksi eri asiaa. Liitteessä on peruspalveluohjelmassa esitetyt valtion toimenpiteiden vaikutuksia kuntien talouteen vuonna 2008.

¹ Raportin kannessa on tekijän ottama kuva Rautatientorilta. Edessä istuu Aleksis Kivi mietteissään ja taustalla peitetty rautatieaseman torni.

² Julkaisut on lueteltu liitteessä 5.

³ Kuntaliitosten johdosta asukasluvultaan 10 suurimman kaupungin joukko tulee muuttamaan, mutta nämä tarkastellut tullaan laatimaan tällä kuntajoukolla.

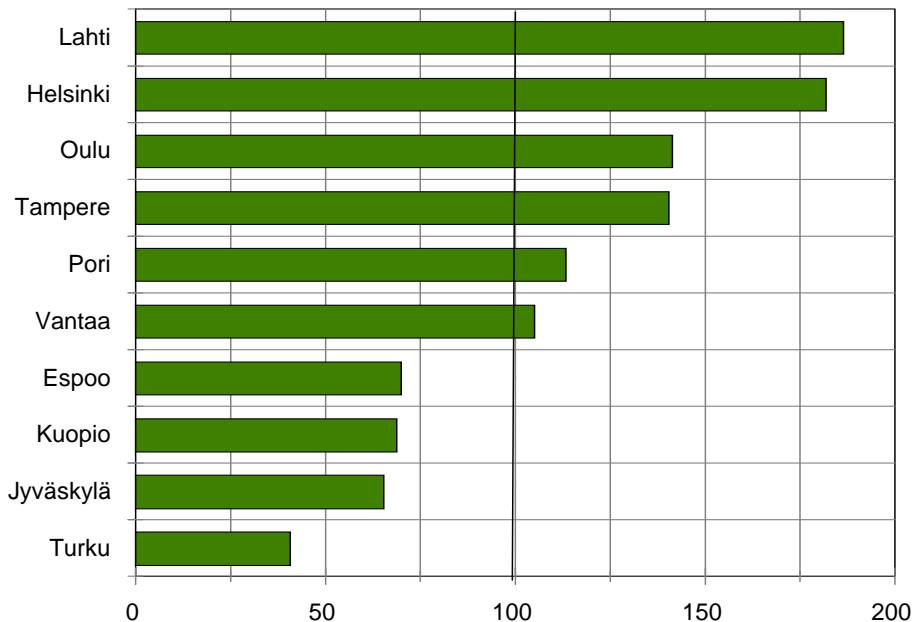
⁴ Ongelmia aiheutuu mm. toimintojen erilaisesta organisoinnista (tavallinen hallintokunta, liikelaitos, osakeyhtiö), organisaatioiden muutoksista ja erityisesti liiketoiminnan järjestelyistä, tilaaja-tuottajamalleista, suurista kaupoista, konsernipankkijärjestelyistä, uudenslaisista investointien rahoitusratkaisuksista ja vastuista.

2 Tulorahoituksen riittävyys

Vuosikatteen ja poistojen suhdetta kuvaa tunnusluku vuosikate prosentteina poistoista. Jos tunnusluku on vähintään sata, on kunnan tulorahoitus määritelmän mukaan tasapainossa (ylijäämäinen). Kun vuosikate on miinusmerkkinen, on talous epätasapainossa (alijäämäinen) ja kunta joutuu turvautumaan ns. ”syömävelkaan”.

Vuosikate % poistoista tunnusluku antaa poistojen alimittaisuuden⁵ takia liian hyvän signaalin kunnan taloudesta. Myönteistä tulkintaa saattaa vahvistaa vielä se, että tuloslaskelma voi päätyä ylijäämään. Samanaikaisesti kunta kuitenkin voi joutua rahoittamaan melkoisen osan investoinneistaan velalla.

Kuvio 1. Vuosikate % poistoista 2008

Kaikkiaan kuuden kaupungin vuosikate oli vähintään poistojen suuruinen. Näin arvioiden tilanne näyttää kohtuulliselta. Suurten kaupunkien yhteenlaskettu tilikauden tulos oli 454 milj. euroa. Tulos oli miinusmerkkinen Espoossa, Turussa, Kuopiossa ja Jyväskylässä. Kaupunkien tuloslaskelmia ja rahoituslaskelmia ovat viime vuosina heilutelleet erilaiset liikelaitosten järjestelyt ja kaupat⁶.

⁵ Poistojen määrä ei kuitenkaan ole vastannut investointien tasoa. Tämän takia kirjanpitolautakunnan kuntajaosto (20.2.2007) edellytti, että tilinpäätöksen liitetiedoissa esitetään laskelma suunnitelman mukaisten poistojen ja poistonalaisten investointien vastaavuudesta. Suurten kaupunkien poistot poikkeavat 20–50 %poistonalaisista investoinneista.

Tilinpäätösuutisissa on kerrottu kuntien talouden puskurin vahvistuneen. Näin siitä huolimatta vaikka vuosikate ei ole riittänyt investointien rahoittamiseen ja velkaa on otettu lisää. Puskurilla on tarkoitettu ylijäämää. Puskuria arvioitaessa on otettava huomioon miten paljon poistot ovat olleet liian pienet. Tieto löytyy tilinpäätöksen liitetiedoista.

⁶ Liitteessä 2 on lueteltu suurimmat tällaiset järjestelyt vuosina 2005–2008.

Taulukko 1. Vuosikate % poistoista 2000–2008

Vuosikate % poistoista	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Helsinki	195	163	34	115	125	111	159	185	181
Espoo	471	317	182	50	81	143	190	195	70
Tampere	148	164	169	97	108	107	113	137	140
Vantaa	129	110	104	-12	32	58	95	125	105
Turku	120	130	211	108	103	21	74	86	40
Oulu	258	293	263	180	155	181	195	174	141
Lahti	-10	133	185	53	79	6	169	194	186
Kuopio	66	94	158	104	54	68	88	59	68
Jyväskylä	70	112	117	27	22	48	100	103	65
Pori	38	120	150	133	126	67	78	68	113
Koko maa	125	142	152	94	79	77	118	135	

Tuloslaskelmia heikensi alkanut taantuma ja siitä seurannut osakkeiden arvon aleneminen. Esimerkiksi Espoon muihin rahoituskuluihin sisältyy rahoitusarvopapereiden arvonalennuksia noin 59 milj. euroa ja rahoitusarvopapereiden myyntitappioita noin 13 milj. euroa. Turun tuloslaskelman rahoituskuluihin on kirjattu 31,9 miljoonaa euroa rahoitusarvopapereiden laskennallisia arvonalennuksia. Myös eräät muut kaupungit joutuivat tekemään sijoitusten alaskirjauksia, mutta ne olivat pienempiä. Eduskunta päätti turvata Kaupthing-pankin sijoitukset ja niin siihen sijoittaneet kaupungit välttyivät uhkaavalta menetykseltä⁷.

Luotettavamman kuvan talouden tilasta ja kehityksestä antaa investointien tulorahoitusprosentti. Se kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta⁸ on rahoitettu vuosikatteella. Jos vuosikate ei riitä investointien rahoittamiseen (investointien tulorahoitus % < 100), kunta yleensä velkaantuu. Ainoastaan Lahden tulorahoitus riitti kattamaan investointien omahankintamenon.

Suurten kaupunkien investointien omahankintamenot vuonna 2008 olivat 1 640 milj. euroa. Vuonna 2007 ne olivat 1 466 milj. euroa. Poistot olivat vain 773 miljoonaa euroa ja vuosikate 1 023 milj. euroa.

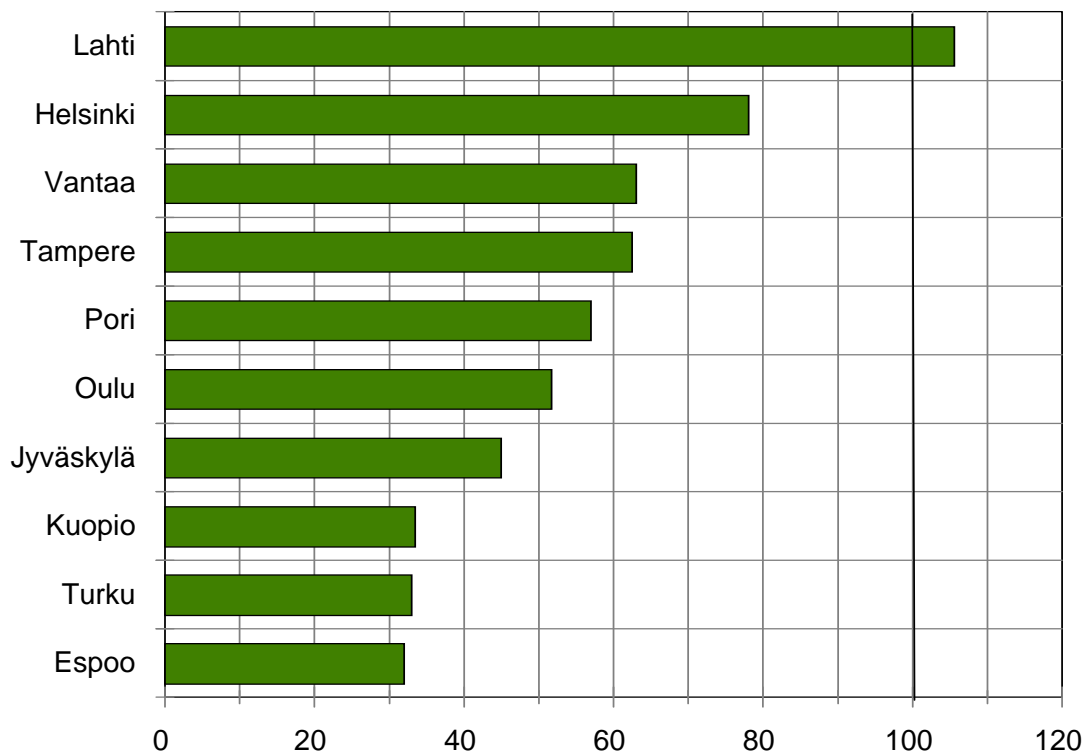
Koska vuosikate ei riitä investointien rahoittamiseen, kaupungeille muodostunut 523 miljoonan ylijäämä ei ole mitään ylimääräistä rahaa tai puskuria, jolla voidaan kattaa taantumaa takia muodostuvaa veroaukkoa.

⁷ Espoo 15 milj. euroa ja Lahti 5 milj. euroa.

⁸ Investointien omahankintameno = rahoituslaskelman käyttöomaisuusinvestoinnit - rahoituslaskelmaan merkityt rahoitusosuudet. Investointien tulorahoitus % = 100 * vuosikate/investointien omahankintameno.

Taulukko 2. Investointien tulorahoitusprosentti 2000–2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Helsinki	92	76	20	70	78	80	84	85	78
Espoo	173	88	52	25	51	100	130	117	32
Tampere	78	80	107	60	65	61	77	98	62
Vantaa	46	43	45	-6	14	40	61	49	63
Turku	57	78	100	55	40	6	39	67	33
Oulu	127	107	92	76	75	123	90	61	51
Lahti	-5	85	161	34	58	4	82	114	105
Kuopio	49	67	106	65	34	44	42	32	33
Jyväskylä	37	60	62	14	14	41	67	73	45
Pori	26	91	114	103	72	32	33	35	57
Koko maa	63	69	81	49	42	44	62	67	

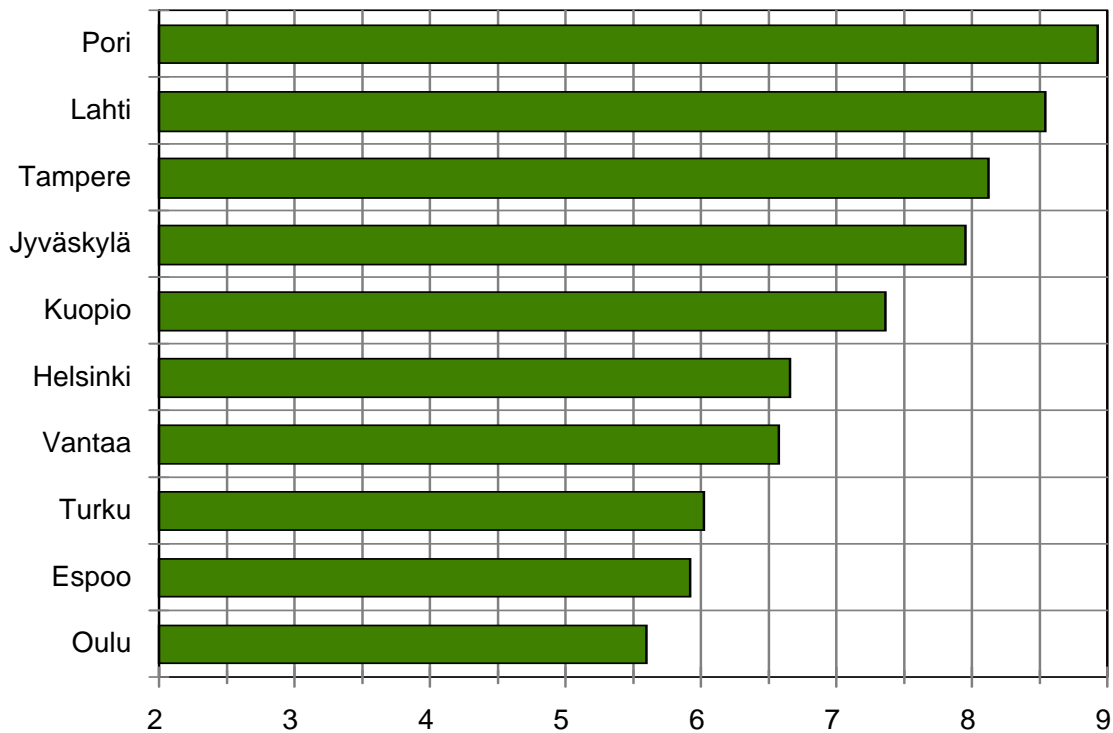
Kuvio 2. Investointien tulorahoitusprosentti vuonna 2008

3 Verotulot

Suurten kaupunkien verotulot kasvoivat edellisvuodesta 454 milj. euroa. Kasvusta 397 milj. euroa tuli kunnan tuloverosta. Kiinteistöveron kasvu oli 16 miljoonaa euroa ja yhteisöveron 41 miljoonaa euroa.

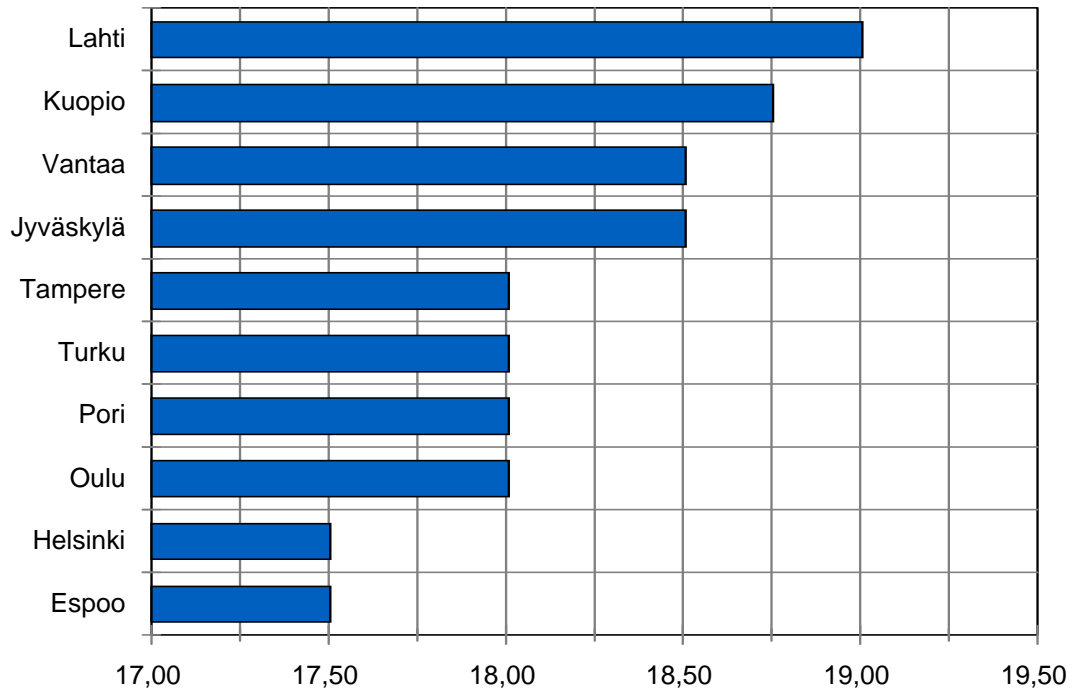
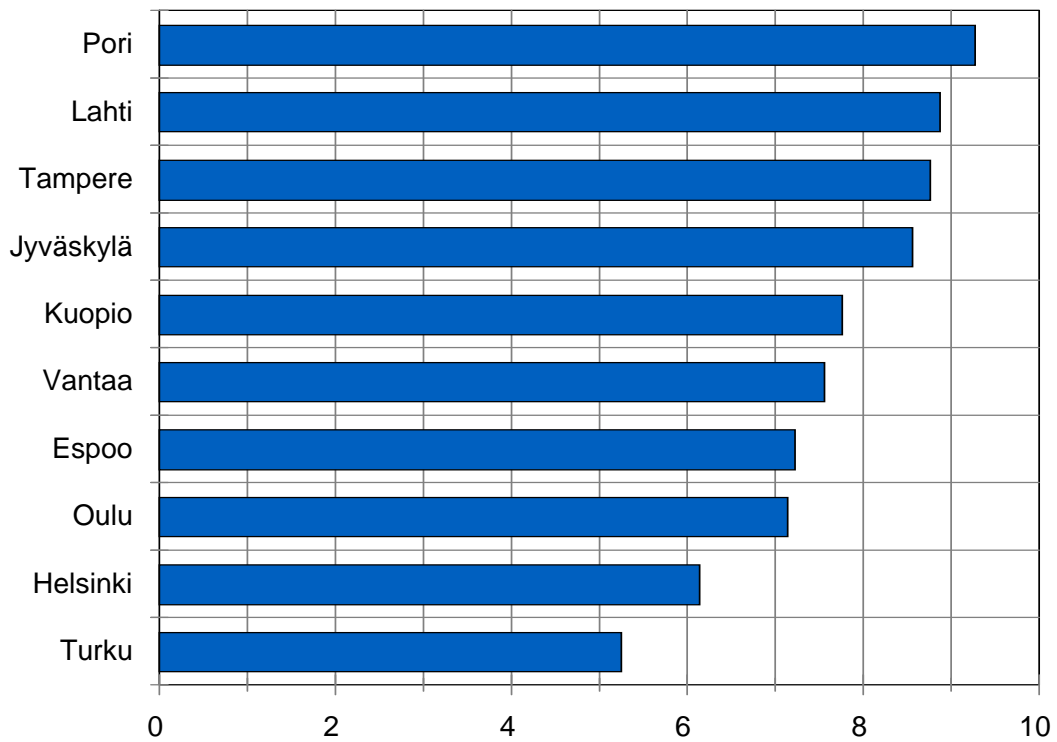
Porin verotulot kasvoivat peräti 8,9 prosenttia ja Lahden 8,5 prosenttia. Pienin kasvu oli Oulussa (5,6 %). Oulun verotulojen kasvua heikensi yhteisöveron väheneminen.

Kuvio 3. Verotulojen muutos-% 2008

Taulukko 3. Tuloveroprosentit 2000–2008

Tulovero %	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Helsinki	16,50	16,50	16,50	17,50	17,50	17,50	17,50	17,50	17,50
Espoo	17,00	17,00	17,00	17,00	17,50	17,50	17,50	17,50	17,50
Tampere	17,25	17,25	17,25	17,25	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
Vantaa	17,75	17,75	17,75	17,75	17,75	18,50	18,50	18,50	18,50
Turku	17,50	17,50	17,50	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
Oulu	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
Lahti	17,75	18,25	18,25	18,25	18,25	19,00	19,00	19,00	19,00
Kuopio	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,75	18,75	18,75	18,75
Jyväskylä	18,00	18,00	18,50	18,50	18,50	18,50	18,50	18,50	18,50
Pori	17,00	17,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00	18,00
Koko maa	17,65	17,67	17,78	18,04	18,12	18,29	18,39	18,46	18,55

Kuvio 4. Veroprosentit 2008**Kuvio 5. Tuloveron muutos-% 2008**

Taulukko 4. Verotulojen, valtionosuuksien ja verorahoituksen muutos 2008

Muutos-%	Verotulot	Kunnan tulovero	Yhteisövero	Kiinteistövero	Valtionosuudet	Verorahoitus
Helsinki	6,6	6,1	10,0	7,6	-1,5	6,0
Espoo	5,9	7,2	3,3	-8,4	-27,5	6,0
Tampere	8,1	8,7	3,4	7,7	12,2	9,0
Vantaa	6,6	7,5	-0,5	3,8	11,0	7,1
Turku	6,0	5,2	13,4	5,1	12,1	7,9
Oulu	5,6	7,1	-4,2	6,1	17,1	7,4
Lahti	8,5	8,9	9,2	3,4	13,3	9,8
Kuopio	7,4	7,7	0,4	8,3	12,2	8,6
Jyväskylä	7,9	8,5	4,2	4,5	13,4	9,0
Pori	8,9	9,3	7,0	4,4	15,6	11,7
Yhteensä	6,8	7,1	5,8	4,2	10,9	7,4

Kiinteistöverojen prosentuaaliset kasvut olivat suurimmat Kuopiossa ja Tampereella. Kiinteistöverojen kasvua vauhdittivat verotusarvojen korotukset. Espoo alensi yleistä kiinteistöveroprosenttia 0,12 ja Vantaa vakituisen asunnon kiinteistöveroprosenttia 0,15 prosenttiyksikköä.

Valtionosuudet kasvoivat 127 miljoonaa euroa ja verorahoitus (verotulot + valtionosuudet) 581 miljoonaa euroa. Toimintakulut kasvoivat 925 miljoonaa euroa (9,1 %) ⁹ ja toimintakate heikkeni 684 miljoonaa euroa (10,1 %). Tästä seurasi, että vuosikate heikkeni noin 130 miljoonaa euroa.

⁹Kuntatalouden kehitystä arvioitaessa on kiinnitetty huomiota menojen nopeaan kasvuun, mistä kuntia on arvosteltu. Paljolti kuntien menoja kasvattivat palkkaratkaisut. Sosiaali- ja terveydenhuollon palkkojen korotus oli esillä myös ennen eduskuntavaaleja. Valtionosuuksia korotettiinkin korvaamaan palkkojen korotuksia.

Kuntaliiton tiedotteessa (15.10.2007) ”Kunnat valmistelevat veropäätöksiä palkkaratkaisun varjossa” todettiin:

– Kunta-alan palkkaratkaisun hinta on kaksi miljardia euroa, mikäli kaikille maksetaan nyt solmittujen sopimusten tasoiset korotukset. Jos hoitoalan palkkoja korotetaan Tehyn vaatimusten mukaisesti, laskua kertyy lähes puoli miljardia lisää.

– Palkkaratkaisu horjuttaa jo tämän vuoden taloutta monissa kunnissa. Syksyn 3,4 prosentin palkankorotukseen ja 270 euron joulurahaan kunnissa ei ole varauduttu.

– Ratkaisu heikentää kuntien vuosikatetta tänä vuonna (2007) noin 220 miljoonalla eurolla, kun otetaan huomioon myös palkkaratkaisun vaikutus verotuloihin. Ensi vuonna (2008) katteen heikentyminen on 160 miljoonan euron luokkaa valtion ja kuntien yhteiseen kehitysarvioon nähden.

Kunnallinen Työmarkkinalaitos tiedottaa (19.11.2007): ”Palkat nousevat noin 16 % neljässä vuodessa”: Sovintoehdotus nostaa Tehyn jäsenten palkkoja sopimuskaudella keskimäärin 15,7 - 17,7 %. Sen kustannusvaikutus on noin 500 miljoonaa euroa vuodessa.

4 Rahoituslaskelma

Suurten kaupunkien käyttöomaisuusinvestoinnit kasvoivat edellisvuodesta 181 milj. euroa. Ne ovat kasvaneet vuodesta 2005 noin 540 miljoonalla eurolla. Tästä Helsingin osuus on noin 280 miljoonaa euroa.

Yleensä kaupunkien varsinaisen toiminnan ja investointien nettokassavirta on ollut negatiivinen. Vuonna 2008 kassavirta oli plusmerkkinen ainoastaan Tampereella ja Lahdessa. Molemmissa se perustui liikelaitosten ja yhtiöiden järjestelyihin. Yhteensä kassavirta oli -251 milj. euroa.

Taulukko 5. Rahoituslaskelman keskeisiä lukuja 2008 (milj.)¹⁰

2008	Käyttöomaisuusinvestoinnit	Rahoitusosuudet investointimenoihin	Käyttöomaisuuden myyntitulot	Investointien omarahoitusosuus	Vars. toim. ja inv. nettokassavirta	Rahoitus-toiminnan nettokassavirta	Kassavarojen muutos	Kassavarat 31.12.
Helsinki	700,8	8,2	61,9	692,6	-177,2	21,1	-96,1	684,4
Espoo	218,3	22,3	13,5	196,0	-133,3	19,9	-133,5	679,0
Tampere	209,0	1,4	275,4	207,6	195,7	-236,0	-40,3	105,1
Vantaa	113,9	2,3	37,6	111,6	-31,2	12,4	-18,8	48,3
Turku	73,3	2,3	23,8	71,0	-45,4	4,3	-41,1	161,4
Oulu	157,4	4,4	16,9	153,0	-66,0	39,2	-26,8	104,4
Lahti	51,5	2,6	71,8	48,9	66,5	-95,0	-28,5	72,7
Kuopio	77,9	3,9	24,5	74,0	-30,2	35,2	5,0	14,7
Jyväskylä	38,2	0,6	17,5	37,6	-16,6	30,2	13,6	23,4
Pori	52,4	4,2	3,7	48,2	-14,3	33,0	18,7	26,3
Yhteensä 2008	1692,7	52,1	546,5	1640,5	-251,9	-135,8	-347,7	1919,7
Yhteensä 2007	1511,4	45,2	364,9	1466,2	-38,2	228,9	190,7	2245,7
Yhteensä 2006	1319,4	25,0	1119,8	1294,4	734,4	-83,9	631,7	2046,2
Yhteensä 2005	1153,3	36,5	506,9	1116,7	-40,9	75,8	-79,3	1183,7

¹⁰ Tässä käytetään vanhaa nimeä käyttöomaisuuden myyntitulot. Uusi ja virallinen nimi on "Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutusvoitot".

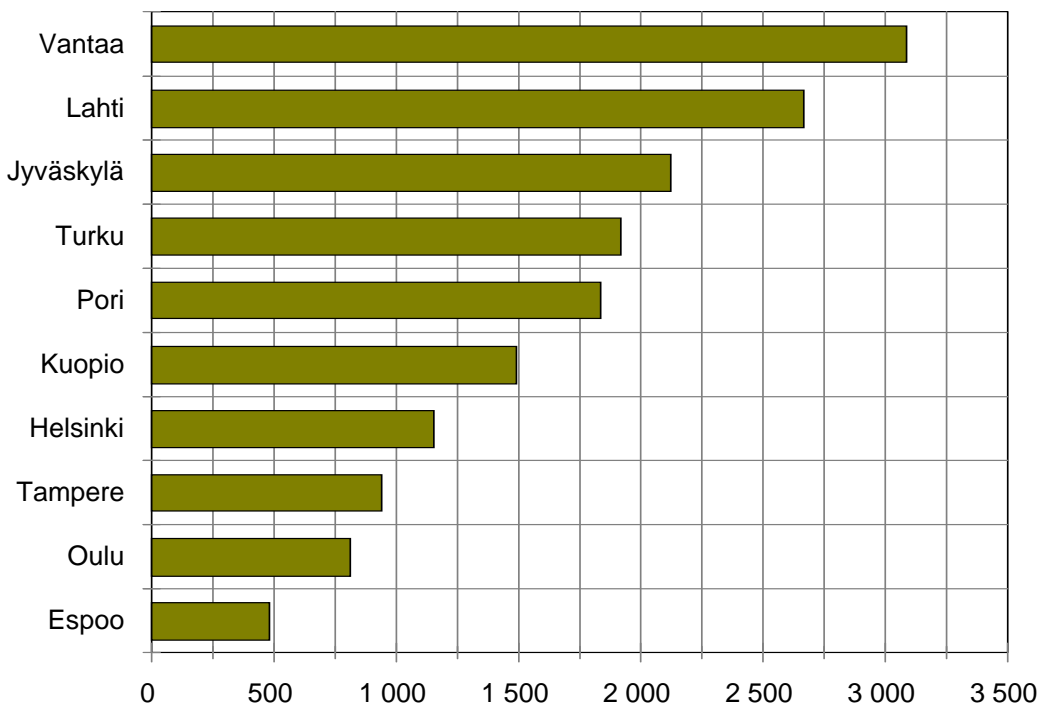
5 Lainat

Kunnan rahoituksen rakennetta kuvataan taseen erillä ja niistä laskettavien tunnuslukujen avulla. Vaikka taseesta on käytettävissä monia tunnuslukuja, on niiden antama kuva yleensä samansuuntainen.

Kuvioissa käytetään edellisvuosien tapaan pelkästään kunnan ja konsernin asukaslukuun suhteutettua lainakantaa. Taulukoissa on esitetty myös muita taseisiin perustuvia tunnuslukuja.

Lukuihin liittyy vertailuongelmia, koska kunnat ovat organisoineet toimintansa eri tavoin. Eniten lainoja asukasta kohden on Vantaalla ja vähiten Espoossa¹¹.

Kuvio 5. Lainat euroa/asukas vuonna 2008

Lainojenkin vertailuun liittyy monia ongelmia. Lahden konsernipankki lisää kaupungin lainakantaa, joka alkaa lähetä konserninlainakantaa. Uuden ongelman kuntien taseiden vertailussa muodostavat vastuut.

¹¹ Esimerkiksi Espoossa on yksityisellä rahoitusmallilla rakennettu useita kiinteistöjä. Niiden rakentamiskustannukset eivät näy kaupungin taseessa velkana, mutta vastuut niistä ovat merkittävät. Espoon tilinpäätöksessä on erilaisia pääomavuokra- ja palvelumaksuvastuita enemmän kuin kaupungin lainakanta.

Taulukko 6. Lainakannan kehitys 2000–2008 milj. e

Milj. e	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Helsinki	225	204	540	683	796	739	680	718	659
Espoo	57	56	25	95	116	143	127	121	114
Tampere	73	81	82	142	167	203	218	199	196
Vantaa	155	182	247	323	411	467	527	582	601
Turku	153	120	109	105	105	231	270	343	336
Oulu	71	56	49	64	80	76	67	76	107
Lahti	174	158	191	269	225	252	289	289	260
Kuopio	24	20	34	28	55	62	81	112	136
Jyväskylä	103	119	121	116	148	159	158	160	183
Pori	83	72	73	72	71	89	115	121	142
Yhteensä	1 117	1 068	1 470	1 896	2 174	2 422	2 532	2 720	2 735
Koko maa	3 864	4 055	4 487	5 217	6 159	7 103	7 728	8 205	

Taulukko 7. Taseeseen ja rahoitusasemaan liittyviä lukuja 2008¹²

	Kunnan taseen loppusumma milj. e	Lainakanta 31.12., milj.e	Laina- kanta e/asukas	Omava- raisuus- aste, %	Suhteelli- nen velkaan- tuneisuus, %	Lainan- hoitokate	Kassan riittävyys, päivää
Helsinki	10 512	659	1 150	77,5	33,3	5,9	55
Espoo	2 459	114	473	86,0	33,1	5,8	160
Tampere	1 866	196	937	78,0	28,0	4,0	22
Vantaa	1 320	601	3 077	42,8	70,7	1,7	15
Turku	1 340	336	1 914	54,9	44,1	0,7	49
Oulu	1 579	107	803	80,0	33,0	9,2	39
Lahti	876	260	2 594	61,0	61,8	2,0	42
Kuopio	640	136	1 484	62,7	43,1	3,4	9
Jyväskylä	668	183	2 113	60,2	59,2	1,3	17
Pori	724	142	1 830	69,0	32,0	1,3	15

¹²**Omavaraisuusaste, %** = $100 \times (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$. Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan pitää kuntatalouden keskimääräistä 70 %:n omavaraisuutta. 50 %:n tai sitä alempi omavaraisuusaste merkitsee kuntataloudessa merkittävän suurta velkarasitetta.

Suhteellinen velkaantuneisuus, % = $100 \times (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$. Tunnusluku kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Mitä pienempi velkaantuneisuuden tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulorahoituksella.

Lainanhoitokate = $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$. Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään kassavaroja.

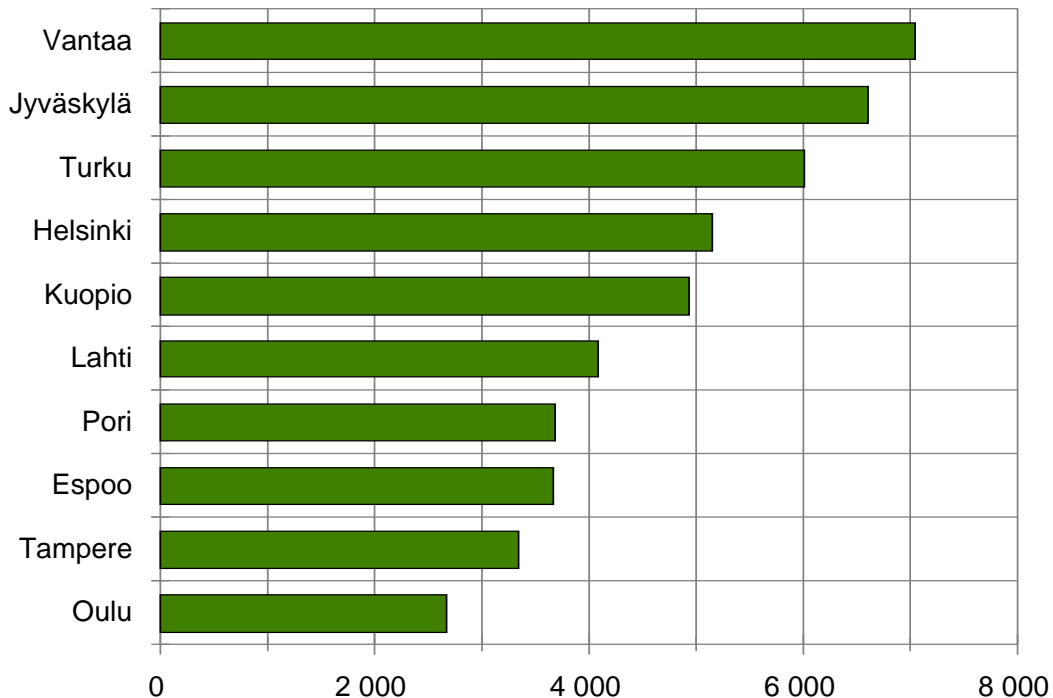
Kassan riittävyys, (pv) = $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$. Kunnan maksuvalmiutta kuvataan kassan riittävyytenä päivissä. Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla.

6 Konserni

Konsernilaskelmat täydentävät kuvaa peruskunnan tilinpäätöksestä. Ne eliminoivat toimintojen organisoinnista johtuvia eroja, vaikka siihenkin liittyy ongelmia. Vuoden 2008 tilinpäätöksissä on ensimmäistä kertaa mukana konsernin tulos- ja rahoituslaskelmat. Tässä on esitetty niistä ainoastaan kaksi tunnuslukua: vuosikate % poistoista ja investointien tulosrahoitusprosentti.

Eniten konsernilainaa asukasta kohti on Vantaalla ja vähiten Oulussa. Kaupungeilla oli omaa lainaa 2 725 milj. euroa. Konsernilainoja oli yli kolminkertainen määrä (9 046 milj. e). Kaupunkien oma lainakanta kasvoi 13 milj. euroa ja konsernilainakanta 241 milj. euroa.

Kuvio 6. Konsernilainat euroa/asukas vuonna 2008

Kaupungit ovat velkaantuneet myös konsernien kautta. Konsernilainakanta kasvoi 2000–2008 peräti 3 654 miljoonaa euroa. Kaupunkien oman lainakannan kasvu oli 1 617 milj. euroa.

Taulukko 8. Konsernilainakanta 2000–2008 milj. e

Milj. e	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Helsinki	1 587	1 695	2 159	2 400	2 519	2 523	2 736	2 881	2 941
Espoo	735	807	728	827	849	912	885	900	883
Tampere	361	398	441	528	570	626	664	680	698
Vantaa	606	678	825	913	1 053	1 206	1 297	1 358	1 373
Turku	714	745	775	804	799	881	933	1 022	1 052
Oulu	245	241	252	266	310	313	312	316	355
Lahti	405	307	374	400	397	427	431	423	408
Kuopio	242	250	287	302	359	407	462	477	452
Jyväskylä	314	333	392	395	422	442	444	465	570
Pori	183	192	192	193	195	220	226	246	313
Yhteensä	5 392	5 645	6 426	7 026	7 472	7 956	8 389	8 768	9 046
Koko maa	12 740	13 457	14 346	15 516	16 746	18 044	18 946	19 816	

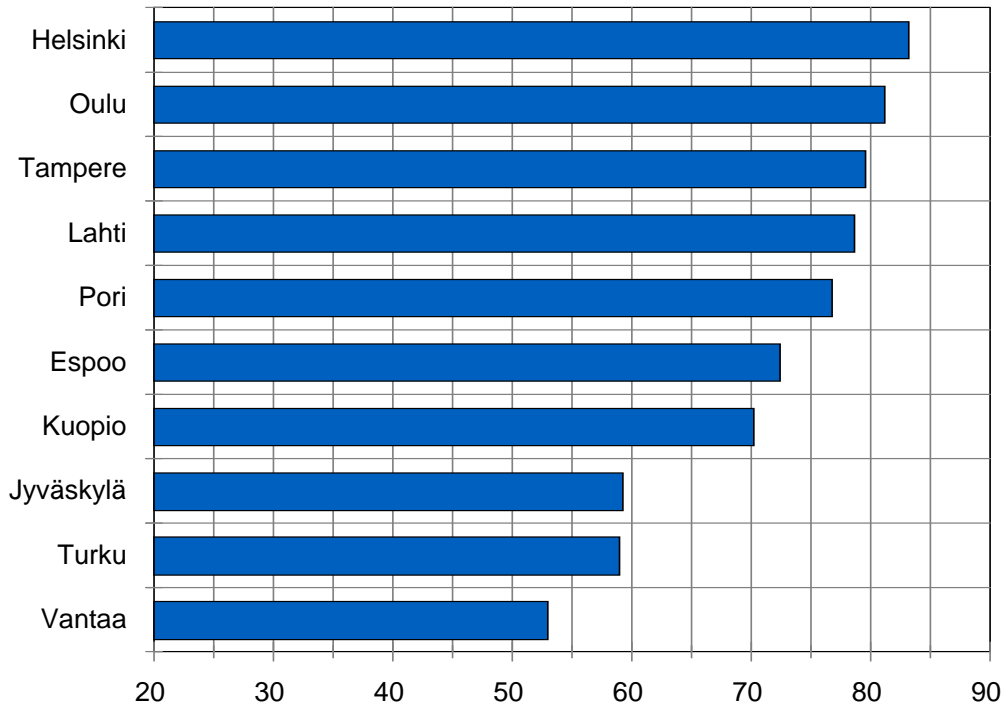
Konsernitunnusluvut antavat samansuuntaisen kuvan kuin peruskunnan tunnusluvut. Konsernilainat asukaslukuun suhteutettuina ovat suurimmat Vantaalla. Myös omavaraisuusaste ja suhteellinen velkaantuneisuus ovat Vantaalla muita heikommät. Konsernitaseiden tunnusluvut ovat peruskaupungin taseiden tunnuslukuja heikoimmat. Heikoimmat konsernitaseen luvut ovat Vantaan lisäksi Kuopiossa ja Jyväskylässä.

Taulukko 9. Konserniin liittyviä tunnuslukuja

Konsernitase	Konsernitaseen loppusumma	Konsernilainat milj.e	Konsernilainat e/asukas	Omavaraisuusaste, %	Suhteellinen velkaantuneisuus, %	Vuosi-kate % poistoista	Investointien tulorahoitusprosentti
Helsinki	12 650	2 941	5 132	62,6	76,1	161,2	69,8
Espoo	3 401	883	3 658	63,6	63,6	80,7	47,7
Tampere	2 348	698	3 333	57,0	56,0	133,0	72,0
Vantaa	2 497	1 373	7 035	30,7	110,0	110,7	54,0
Turku	2 279	1 052	5 994	40,5	87,8	73,6	34,7
Oulu	1 949	355	2 660	68,0	51,0	128,2	43,0
Lahti	1 115	408	4 075	48,6	59,2	137,5	91,5
Kuopio	913	452	4 917	34,9	74,7	96,5	49,5
Jyväskylä	1 129	570	6 582	31,9	96,8	114,9	40,4
Pori	944	313	3 676	58,0	92,9	112,9	65,4

Kuntien toimintojen organisointi vaihtelee. Vantaalla kunnan taseen osuus konsernin taseesta on pienin ja Helsingin suurin.

Kuvio 7. Peruskunnan taseen loppusumma % konsernitaseen loppusummasta 2008

7 Yhteenveto

7.1 Yleiskuva koko kuntatalouden kehityksestä 2008

Tilastokeskus tiivistä ennakkotietojen perusteella kuntien vuoden 2008 talouskehityksen tiedotteessaan ”Kuntien taloudessa ei suuria muutoksia vuonna 2008” (11.2.2009):

Taloukasvun jyrkkä hidastuminen loppuvuonna ei näy vielä kuntien viime vuoden tilinpäätöksissä. Tilastokeskuksen keräämien tilinpäätösarvioiden mukaan kuntien yhteenlaskettu toimintakate heikkeni lähes 1,8 miljardia euroa (8,8 prosenttia) edellisestä vuodesta. Rahoituskulujen nettolisäys oli noin 200 miljoonaa euroa. Verotulojen 1,2 miljardin ja valtionosuuksien 650 miljoonan euron lisäyksen ansiosta kuntien vuosikatteet alenivat vain vajaat 100 miljoonaa euroa. Kuntayhtymien katteet vahvistuivat selvästi. Kuntien ja kuntayhtymien velkaantuminen jatkui edelleen.

Kuntien yhteenlaskettu vuosikate kattoi poistoista 125 prosenttia ja kuntayhtymien 118 prosenttia. Vuosikate asukasta kohden oli kunnissa 362 euroa, kun vuotta aikaisemmin vastaava luku oli 382 euroa. Kuntia, joiden vuosikate jäi miinukselle, oli kaikkiaan 44 ja kuntayhtymiä 33. Negatiivisten vuosikatteitten summa oli -30,1 miljoonaa euroa. Vuonna 2007 tällaisia kuntia oli 52 ja kuntayhtymiä 27 ja katteiden yhteenlaskettu summa oli -33,8 miljoonaa euroa.

Investointeihin kunnat käyttivät 3,5 miljardia euroa. Tämä on 270 miljoonaa enemmän kuin vuonna 2007. Investoinneista 28 prosenttia pystyttiin kattamaan investointeihin saaduilla rahoitusosuuksilla ja investointihyödykkeiden myyntituloilla. Edellisenä vuonna vastaava luku oli 32 prosenttia.

Tilinpäätösarvioiden mukaan kunnat ottivat vuonna 2008 uutta pitkäaikaista lainaa lähes 1,4 miljardia euroa ja kuntayhtymät 191 miljoonaa euroa. Kunnat lyhensivät vanhoja lainojaan miljardilla eurolla ja kuntayhtymät 76 miljoonalla eurolla. Kuntien lainakanta oli vuoden 2008 lopussa 8,8 miljardia euroa, mikä on 7,4 prosenttia enemmän kuin vastaava luku vuoden 2007 tilinpäätöksissä. Kuntayhtymien lainakanta kasvoi edellisestä vuodesta 12,7 prosenttia ja oli vuoden lopussa 924 miljoonaa euroa. Asukasta kohti laskettuna kuntien lainakanta oli 1 652 euroa. Tämä on 107 euroa enemmän kuin edellisenä vuonna.

Selvitys perustuu Manner-Suomen 399 kunnalta ja 220 kuntayhtymältä tammikuussa 2008 kerättyihin tilinpäätösarvioihin.

Hallinto- ja kuntaministeri Mari Kiviniemi totesi kuntien rahoitusfoorumissa ”viime vuoden olleen kuntataloudelle erinomaisen”. Edellinen kuntaministeri Hannes Manninen totesi samassa tilaisuudessa kuntatalouden olleen vuonna 2008 ”keskimäärin historiallisen vahva” (11.2.2009).

7.2 Suurten kaupunkien vuosi 2008

Suurten kaupunkien verotulot kasvoivat 6,8 prosenttia. Kunnan tuloveron kasvu oli 7,1 prosenttia, yhteisöveron 5,8 prosenttia ja kiinteistöveron 4,2 prosenttia. Pääosa kasvusta oli tuloveron kasvua. Mikään kaupunki ei korottanut veroprosenttia vuodelle 2008.

Verotulot kasvoivat edellisvuodesta 454 milj. euroa ja valtionosuudet 127 miljoonaa euroa. Valtio maksoi kunnille ensimmäisen kerran täysimääräisenä ajallaan kustannustenjaon tarkistukset ja indeksikorotukset. Verorahoituksen (verotulot + valtionosuudet) kasvu oli siten 581 miljoonaa euroa. Toimintakulut kasvoivat 925 miljoonaa euroa (9,1 %) ja toimintakate heikkeni 684 miljoonaa euroa (10,1 %). Tästä seurasi, että vuosikate heikkeni noin 130 miljoonaa euroa. Toimintakulujen kasvun taustalla olivat kuntien kannalta kalliit palkkaratkaisut.

Kuuden kaupungin (Helsinki, Tampere, Vantaa, Oulu, Lahti ja Pori) vuosikate oli poistoja suurempia. Investointien rahoittamiseen vuosikate riitti vain Lahdessa.

Vuosikatetta kertyi 1 023 milj. euroa. Se kattoi 773 miljoonaa euron poistot, mutta ei riittänyt 1 640 miljoonan euron investointien omahankintamenoihin. Niinpä kaupunkien kassavarat supistuivat 347 miljoonalla eurolla. Kaupunkien lainakanta kasvoi vain vähän, mutta konsernilainojen kasvu oli 278 miljoonaa euroa.

Kokonaiskuvan hahmottamista vaikeuttavat suuret kaupunkien liikelaitoksiin ja yhtiöihin liittyvät järjestelyt. Näitä on ollut vuosittain.

Vuotta 2008 tuskin voidaan luonnehtia talouden osalta ennätysellisen hyväksi tai historiallisen vahvaksi ainakaan suurten kaupunkien näkökulmasta. Karkeasti arvioiden vuosi 2008 oli vuosien 2006 ja 2007 kaltainen.

Taulukko 10. Yhteenveto suurten kaupunkien tilinpäätöksistä 2008

2008	Asukas- luku	Tulovero- prosentti 2008	Vuosi- kate % poistoista	Investointien tulorahoitus- prosentti	Laina- kanta e/asukas
Helsinki	573 011	17,50	181,3	77,9	1 150
Espoo	241 428	17,50	69,7	31,8	473
Tampere	209 481	18,00	140,3	62,3	937
Vantaa	195 239	18,50	104,7	62,9	3 077
Turku	175 582	18,00	40,4	32,7	1 914
Oulu	133 541	18,00	141,0	51,4	803
Lahti	100 080	19,00	186,1	105,3	2 594
Kuopio	91 959	18,75	68,3	33,2	1 485
Jyväskylä	86 527	18,50	65,0	44,8	2 113
Pori	76 390	18,00	113,1	56,8	1 830

Liite 1 Tilinpäätökseen liittyviä lukuja Verotulot ja valtionosuudet 2008 (milj. e)

Milj. e	Vero- tulot	Kunnan tulovero	Yhteisö- vero	Kiinteis- tövero	Valtion- osuudet	Vero- rahoitus
Helsinki	2 413	1 975	288	149	179	2 592
Espoo	1 148	953	147	48	-2	1 146
Tampere	721	610	77	34	202	923
Vantaa	755	644	59	51	106	861
Turku	573	484	59	30	271	844
Oulu	449	378	54	17	91	540
Lahti	315	277	20	18	116	431
Kuopio	284	250	16	17	102	386
Jyväskylä	272	234	19	19	65	337
Pori	224	201	15	9	164	388
Yhteensä	7 153	6 006	753	393	1 295	8 447

Vuosikate, poistot, tulos sekä ali/ylijäämä 2008 (milj. e)

2008	Vuosi- kate	Poistot	Tilikauden tulos	Tilikauden ylijäämä (alijäämä)
Helsinki	540	298	291	292
Espoo	62	89	-27	50
Tampere	129	92	180	178
Vantaa	70	67	3	3
Turku	23	57	-34	-33
Oulu	79	56	23	25
Lahti	51	28	35	25
Kuopio	25	36	-11	-12
Jyväskylä	17	26	-10	-11
Pori	27	24	5	6
Yhteensä	1024	773	455	524

Lainat ja konsernilainat ja niiden muutos 2008

2008	Lainakanta 31.12., milj.e	Laina- kanta e/asukas	Konserni- lainat milj.e	Konserni- lainat e/asukas	Lainat muutos milj.e	Lainat muutos e/as.	Kons.lainat muutos milj.e	Kons.lainat muutos e/as.
Helsinki	659	1 150	2 941	5 132	-59,0	-113	60	63
Espoo	114	473	883	3 658	-6,6	-34	-17	-124
Tampere	196	937	698	3 333	-2,9	-21	18	61
Vantaa	601	3 077	1 373	7 035	18,7	52	14	-25
Turku	336	1 914	1 052	5 994	-6,8	-42	31	165
Oulu	107	803	355	2 660	31,2	224	39	254
Lahti	260	2 594	408	4 075	-29,1	-314	-15	-185
Kuopio	136	1 484	452	4 917	24,7	259	-25	-308
Jyväskylä	183	2 113	570	6 582	23,1	242	104	1 133
Pori	142	1 830	313	3 676	20,0	262	32	414

Liite 2. Suurten kaupunkien vuosien 2005–2008 tilinpäätöksiin vaikuttaneita järjestelyjä

2008

Tampereella 143,1 milj. euron satunnaiset tuotot muodostuivat Sähkölaitoksen yhtiöittämiseen liittyvistä pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitoista ja käyttöpääoman myynnistä. Tilikauden tulos oli 37,1 milj. euroa, jos sähkölaitoksen yhtiöittämisen vaikutus eliminoidaan tilikauden tuloksesta. Kun toimintatuottoihin sisältyy 50,5 milj. euroa pysyvien vastaavien maa-alueiden myyntivoittoja, niin kaupungin oikea tilikauden tulos oli -13,4 milj. euroa. Investointimenoihin sisältyy Sähkölaitoksen yhtiöittämisen yhteydessä tehty 46 milj. euron sijoitus Sähkölaitos-konsernin vapaan oman pääoman rahastoon. Ilman tätä investointimenot olivat 163 milj. euroa. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden 275,4 milj. euron luovutustuloissa on Sähkölaitoksen yhtiöittämiseen liittyviä vaikutuksia 211,4 milj. euroa ja maa-alueiden myyntivoittoja 50,5 milj. euroa. Antolainojen suurta määrää selittää Sähkölaitos-konsernille myönnetty 243,0 milj. euron laina.

Lahden vuoden 2008 taloutta vahvistivat tytär- ja osakkuusyhtiöitä koskeneet päätökset. Keväällä Lahti luopui omistusosuudestaan Avara Suomi osakeyhtiöön. Kauppa toi 9,7 miljoonan euron myyntivoiton. Konsernin sisällä kaupungin rahoituskellista asemaa paransi Lahti Aqua Oy:n 48,5 miljoonan euron vararahaston purku. Vuoden aikana uusia antolainoja myönnettiin 62,0 milj. euroa ja niitä lyhennettiin 8,4 milj. euroa. Antolainoja myönnettiin mm. Aqua Verkko Oy:lle 51,0 milj. euroa Lahti Aqua Oy:n vararahaston purun yhteydessä.

2007

Oulun vuoden 2007 tilinpäätöksen tuloslaskelmassa on 55 milj. euroa satunnaisia tuottoja, jotka ovat Oulun Energian Siirto ja Jakelu Oy:n yhtiöittämisestä syntyneitä myyntivoittoja.

2006

Helsingin vuoden 2006 tuloslaskelman satunnaisissa erissä oli Helsingin Energian sähkönsiirtoverkon myynnistä saatu satunnainen myyntivoitto 130 milj. euroa.

Espoon satunnaisissa erissä on E. ON Finland Oyj:n osakkeiden myynnistä saadut satunnaiset tuotot, 364 miljoonaa euroa.

2005

Vuoden 2005 tilinpäätöksissä oli Jyväskylän Vesilaitos myynti JE:lle (kaupungin 100 % tytär) 150 miljoonan euron hinnalla, JE rahoitti kaupan kaupungilta saamallaan 150 milj. euron lainalla. Myyntivoitto 116,2 miljoonaa euroa kirjattiin satunnaisiin tuottoihin. Kauppahinta näkyi investointiosassa myyntituottona ja laina antolainauksen lisääntymisenä.

Liite 3. Valtion toimenpiteiden vaikutus kuntien talouteen 2008 (Peruspalveluohjelma 2008–2011)

Valtionavut sekä valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus

Valtionosuuden perusteena käytettäviin laskennallisiin kustannuksiin ja yksikköhintoihin tehdään vuonna 2008 täysimääräinen voimassa olevan lain mukainen kustannustason muutoksen edellyttämä tarkistus (indeksikorotus). Tämä lisää valtionosuuksia yhteensä 238 miljoonalla eurolla, josta kuntien ja kuntayhtymien osuus on 216 miljoonaa euroa. Valtionosuudet on kehyksissä laskettu vuoden 2008 kustannustasossa.

Toteutetaan vuoden 2008 alusta voimassa olevan lain mukaisesti uusimuotoinen valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus, joka lisää sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksia 226 miljoonalla eurolla sekä opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuksia 26 miljoonalla eurolla eli yhteensä 252 miljoonalla eurolla, josta kuntien ja kuntayhtymien osuus on 246 miljoonaa euroa.

Vahvistetaan kuntataloutta lisäämällä valtionosuuksia

Sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksia korotetaan maaliskuun 2007 kehyspäätökseen verrattuna noin 171 miljoonalla eurolla vuonna 2008, 193 miljoonalla eurolla vuonna 2009, 214 miljoonalla eurolla vuonna 2010 ja 235 miljoonalla eurolla vuonna 2011. Lisäys kohdistuu muun muassa perusterveydenhuollon vahvistamiseen, kotipalvelun ja vanhusten laitoshoidon henkilöstön lisäämiseen, omaishoidon kattavuuden parantamiseen ja tuen kehittämiseen, vammaisten henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämiseen, perhehoidon kehittämiseen sekä lapsiperheiden kotipalvelujen parantamiseen. Tämän arvioidaan lisäävän kuntien menoja 63 miljoonaa euroa vuosittain eli yhteensä 252 miljoonaa euroa vuonna 2011.

Vuonna 2009 korotetaan lasten kotihoidon tuen hoitorahaa 20 eurolla ja yksityisen hoidon tukea 23 eurolla. Lisäksi vuonna 2010 korotetaan osittaista hoitorahaa 20 eurolla. Näiden korotusten kustannusvaikutus on yhteensä noin 25 miljoonaa euroa, josta valtionosuus on noin 8,5 miljoonaa euroa.

Eräiden tehtävien kustannusneutraali siirto valtion rahoitettavaksi vähentää valtionosuuksia yhteensä 110,2 miljoonalla eurolla. Näistä elatustuen osuus on 88 miljoonaa euroa, ulkomaa-laisten sairaanhoitokorvausten osuus 7 miljoonaa euroa, lasten ja nuorten oikeuspsykiatristen selvitysten osuus 5 miljoonaa euroa ja tulkkipalvelujen 10 miljoonaa euroa.

Perusopetuksen ikäluokkien pienentymisestä johtuva laskennallinen säästö, noin 80 milj. euroa, kohdennetaan koulutuksen laadun kehittämiseen. Perusopetuksen voimavaroja vahvistamalla ehkäistään ja lievennetään lasten ja nuorten syrjäytymistä. Tavoitteena on ryhmäkokojen pienentäminen sekä tuki- ja erityisopetuksen, opinto-ohjauksen ja oppilashuollon vahvistaminen ja koulujen kerhotoimintaan panostaminen. Kuntien opetustoimen menot kasvavat laadun kehittämisen vuoksi laskennallisesti enintään 195 miljoonaa euroa.

Ammatillista peruskoulutusta laajennetaan määräaikaisesti keskimäärin 2 000 opiskelijalla vuodesta 2008 alkaen. Oppisopimuskoulutuksena järjestettävää lisäkoulutusta laajennetaan 1 600 opiskelijalla vuonna 2008 ja sen jälkeen vähemmän. Näihin koulutuksen laajennuksiin kohdennetaan lisärahoitusta noin 14 miljoonaa euroa vuonna 2008 ja keskimäärin noin 10 miljoonaa euroa vuodesta 2009 lähtien. Kuntien rahoitusosuus on vastaavasti noin 11 miljoonaa euroa vuonna 2008 ja vajaat 8 miljoonaa euroa vuodesta 2009 lähtien. Kuntien menot kasvavat vastaavasti arviolta 27 miljoonaa euroa vuonna 2008 ja 20 miljoonaa euroa vuodesta 2009 lähtien. Muuta aikuiskoulutusta ja elinikäisen oppimisen edellytyksiä parannetaan asteittain 4 miljoonaa euron lisämäärärahalta. Lähiopetuksen ja -ohjauksen määrää lisätään ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Uusista ja laajenevista tehtävistä aiheutuviin menoihin valtionosuus on vähintään puolet ja vastaavaa periaatetta sovelletaan kunnilta valtiolle siirrettävien, ei kuitenkaan puitelaissa jo nimettyjen tehtävien osalta. Menettely otetaan käyttöön vuoden 2010 alusta osana rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistusta.

Kuntien työllistämistuki vähenee 20 miljoonalla eurolla vuonna 2008, koska painopistettä siirretään yritysten kanssa toteutettavaan ammatilliseen työvoimakoulutukseen ja yksityisen sektorin tukityöllistämiseen. Kuntien menot vähenevät vastaavasti.

Tuloveron kevennysten vaikutus kuntatalouteen

Mahdolliset muutokset kuntien veropohjassa kompensoidaan kunnille täysimääräisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulainsäädäntö

Asiakasmaksujen jälkeensä jääneisyyden huomioiva sosiaali- ja terveydenhuollon maksu-uudistus toteutetaan siten, että maksut nousevat 1.8.2008 alkaen. Samassa yhteydessä lasten päivähoito-oikeuden käyttämistä ohjataan nykyistä tarkoituksenmukaisemmaksi ottamalla käyttöön kokopäivähoidon vähimmäismaksu. Lastensuojelullisin yms. perustein tulee lapsella kuitenkin jatkossakin olla oikeus maksuttomaan kokopäivähoitoon.

Maksujen korotukset toteutetaan siten, että kuntien maksutulot lisääntyvät vuoteen 2007 verrattuna 25 miljoonalla eurolla vuonna 2008 ja vuositasolla 60 miljoonalla eurolla vuodesta 2009. Hallitusohjelman edellyttämien sisäisten siirtojen toteuttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon valtionosuuksia vähennetään vastaavasti. Maksujärjestelmä uudistetaan siten, että vuodesta 2009 alkaen maksut seuraavat kustannuskehitystä. Uudistuksessa varmistetaan, että palvelut säilyvät kaikkien saatavilla. Samalla järjestelmää uudistetaan niin, etteivät asiakasmaksut johda epätarkoituksenmukaisiin hoitovalintoihin.

Kustannustietoisuuden lisäämiseksi parannetaan kuntapalveluiden hinnoittelun ja rahoituksen läpinäkyvyyttä. Tavoitteena on, että asiakas saa tiedon paitsi omasta maksuosuudestaan myös palvelun kokonais-kustannuksista.

Peruspalveluohjelma 2010–2013 Valtiovarainministeriö 15/2009

Vuosikate vuonna 2008 oli kohtuullinen mutta odotettua heikompi

Vuonna 2008 kuntien ja kuntayhtymien vuosikate pysyi tilinpäätösarvioiden mukaan vuoden 2007 tasolla 2,4 mrd. eurossa ja kattoi käyttöomaisuuden poistot. Kuntien verotulot kasvoivat 7,5 prosenttia, joskin yhteisöverotulojen kasvu hidastui loppuvuonna nopeasti. Verotulojen ja valtionosuuksien voimakkaan kasvun vastapainona toimintakate heikkeni 8,5 prosenttia, kun toimintamenojen kasvu nopeutui palkankorotusten ja nopeasti kasvaneiden palvelujen ostojen myötä yli 7 prosenttiin toimintatulojen kasvun jäädessä varsin vaisuksi. Kun käyttöomaisuusinvestoinnit nousivat 4,1 mrd. euroon ja omaisuuden myynnit jäivät vuoden 2007 tasolle, vuosikate ei riittänyt nettoinvestointien rahoittamiseen. Kuntien lainakanta kasvoi edelleen voimakkaasti, noin 700 milj. eurolla. Yksittäisten kuntien tilannetta tarkasteltuna vuosi 2008 oli varsin kohtuullinen. Vuosikate oli edelleen selvästi vahvin yli 100 000 (590 euroa/as)¹³ ja heikoin alle 2 000 (150 euroa/as) asukkaan kunnissa. Tosin molempien em. kuntaryhmien kate heikkeni edellisvuodesta, erityisesti yli 100 000 asukkaan kunnissa laskua 102 euroa asukasta kohden. Vuosikate vahvistui eniten 2 000–10 000 asukkaan kunnissa, joissa kasvua oli n. 40 euroa asukasta kohden. Negatiivisen vuosikatteen kuntien määrä väheni edelleen ollen enää 44, kun v. 2007 määrä oli 52. Kuntien talouskehityksen yleisestä paranemisesta huolimatta vuosikate laski noin runsaassa 150 kunnassa, ja 165 kunnalla vuosikate ei riittänyt poistojen kattamiseen.

¹³ Näissä yhteenvedoissa on toistuvasti todettu, ettei kuntien välisissä vertailussa vuosikatetta tule suhteuttaa asukasluukuun. Suurten kaupunkien suurten liikelaitosten johdosta vuosikate on muita kuntia suurempia. Se ei kuitenkaan osoita, että vuosikatetta on kertynyt riittävästi. Vertailu paranisi, mikäli liikelaitokset esitetäisiin tuloslaskelmassa yhdellä rivillä ”Liikelaitosten vaikutus kunnan talouteen”).

**Liite 4. Valtion toimenpiteiden vaikutukset kuntien ja kuntayhtymien talou-
teen valtion talousarviossa, milj. euroa, muutokset vuodesta 2007 vuoteen
2008 (Suomen Kuntaliitto)**

	Menot	Tulot
1. b Toiminnan muutokset ja budjettipäätökset		
TEM, työllistämistuki kunnille	-20	-20
STM, laskennallinen valtionosuus:		
- vanhusten palvelut ja perusterveydenhuollon vahvistaminen	21	21
- maksu-uudistukseen liittyvä valtionosuuksien vähennys, vuositasolla -60		-25
- avo- ja laitoshoidon rajanvedon poistaminen		-44
- kuntien verotulomenetysten kompensatio		119
STM, kalleusluokituksen poistaminen toimeentulotuesta	21	11
STM, kehittämishankkeet	-15	-15
STM, EVO-koulutus		5
STM, lasten ja nuorten psykiatria, erillisen määrärahan poistuminen	-4	-4
STM, lastensuojelulain kokonaisuudistus	22	7
STM, mammografiaseulonnat	2	1
STM, kuntouttava työtoiminta	1	1
Toiminnan muutokset ja budjettipäätökset yhteensä	45	69

	Menot	Tulot
2. Valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus		
OPM, josta		28
- kunnat		22
- yksityiset		6
STM		226
Yhteensä,		254
josta kunnat		248
3. Verotuksen ja maksujen muutokset		
Asiakasmaksujen muuttaminen 1.8.2008 alkaen, vuositasolla +60		25
Avo- ja laitoshoidon rajanvedon poistamiseen liittyvä maksu- ja verotulojen lisäys 1.1.2008 alkaen		43
Ansio- ja eläketulojen verotuksen keventämiseen ja työasuntovähennyksen käyttöönottoon liittyvä verotulojen menetys		-119
Yhteensä		-51
Valtion toimenpiteiden vaikutukset yhteensä	45	266
Netto		221

Liite 5. Heikki Helinin tietokeskuksen sarjoissa ilmestyneet suurten kaupunkien talousarvioiden ja tilinpäätösten yhteenvedot

Heikki Helin: Vuoden 1994 talousarviot: Valtio siirsi velanottoa kunnille. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1994:1.

Helin Heikki, Valoa tunnelin päässä? Suurten kaupunkien vuoden 1995 talousarviot. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1995:1.

Heikki Helin, Kunnilla menee hyvin, kuntalaisilla huonommin. Suurten kaupunkien vuoden 1996 talousarviot ja palvelukustannusten vertailu 1993 sekä kuntien vuoden 1994 tilinpäätökset. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1996:1.

Heikki Helin, Kunnallistalous – valtiontalouden jakojäännös? Kuntien tilinpäätökset 1995, suurten kaupunkien toiminnoittaiset menot 1995 ja talousarviot 1997. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1997:3.

Helin Heikki, Kunnallistalous kiristyy. Kuntien tilinpäätökset 1996, suurten kaupunkien toiminnoittaiset menot 1996 ja talousarviot 1998. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 1998:2.

Helin Heikki, Vuoristorataa valtion tahdittamana. Kuntien talouden kehitys ja suurten kaupunkien talousarviot 1999. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 1999:1.

Helin Heikki, Suurten kaupunkien talousarviot 2000 ja Manner-Suomen kuntien tilinpäätökset 1998. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2000:1.

Kaupungeissa varovaista optimismia. Suurten kaupunkien talousarviot 2001, palvelukustannukset 1999 ja Manner-Suomen kuntien tilinpäätökset 1999. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 2001:1

Helin Heikki, Suurten kaupunkien talousarviot 2002: Kuntien resurssien uusjako. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2002:1.

Heikki Helin, Suurten kaupunkien talousarviot 2003: Kunnallistalouden vakautus ja Helsingin notkahdus. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2002:16.

Heikki Helin, Suurten kaupunkien talousarviot 2004: Suurten kaupunkien talous kiristyy. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2004: 1.

Heikki Helin, Nousua ei luvassa. Suurten kaupunkien talousarviot 2005. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2004: 37.

Heikki Helin, Suurten kaupunkien talousarviot 2006. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2005:44.

Heikki Helin, Investoinnit edelleen velaksi. Suurten kaupunkien talousarviot 2007. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2006:40.

Heikki Helin, Suurten kaupunkien talousarviot 2008. Helsingin kaupungin tietokeskuksen Tutkimuskatsauksia 2007:11.

Heikki Helin, Arvioita ja arvauksia. Suurten kaupunkien talousarviot 2009. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2008:8

Tilinpäätökset 1993–2006

Heikki Helin, Vyötä ja verotusta kiristämällä. Suurten kaupunkien vuoden 1993 tilinpäätökset Tutkimuksia 1994:8

Helin Heikki, Velkakierre oikeni. Suurten kaupunkien vuoden 1994 tilinpäätökset. Tutkimuksia 1995:6.

Heikki Helin, Yhteisövero yllätti kunnat. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 1995 ja toiminnoittaiset menot 1994. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1996:10

Heikki Helin, Laskua odotellessa. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 1996 ja pohdiskelua talouden tunnusluvista vuoden 1997 talousarvioiden perusteella. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1997:4.

Helin Heikki, Kunnallisvero väheni, yhteisövero kasvoi. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 1998, kuntien talousarviot 1998 ja yhteisöveron jako-osuuksien muutos. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1998:5.

Helin Heikki, Heikot vahvistuivat. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 1998 ja talouden taustat. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1999:7.

Helin Heikki, Kaupungit myötäisessä. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 1999, talouden taustat ja kuntien talousarviot 2000. Helsingin kaupunkien tietokeskus, tutkimuksia 2000:3.

Verotulokirjaus vaikeuttaa tulkintaa. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2000. Helsingin kaupungin tietokeskus. Verkkojulkaisu 27.3.2001. ISBN 951-718-598-7

Helin Heikki, Ei mikään kovin suuri yllätys. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2001. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2002:5.

Heikki Helin, Ahdinkoon ajettu Helsinki. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2002 Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2003:9.

Heikki Helin, Verotulot hiipuivat. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2003. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2004: 6.

Heikki Helin, Menokasvu velaksi. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2004. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2005:14.

Heikki Helin, Valtio vei välistä. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2005. Helsingin kaupungin tietokeskuksen verkkojulkaisuja 2006:12.

Heikki Helin, Tulorahoitus ei riitä. Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2006. Helsingin kaupungin tietokeskuksen Tutkimuskatsauksia 2007:4.

Heikki Helin, Suurten kaupunkien tilinpäätökset 2007. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 2008:6